

Edward Szafrowski

Synod diecezjalny w doktrynie soborowej i jej wyraz w posoborowych synodach polskich

---

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 30/1-2, 61-75

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. EDWARD SZTAFROWSKI

**SYNOD DIECEZJALNY W DOKTRYNIE SOBOROWEJ
I JEJ WYRAZ W POSOBOROWYCH SYNODACH POLSKICH**

Treść: Wstęp. — 1. Duszpasterstwo a Synod Pastoralny. — 2. Próba charakterystyki posoborowych synodów diecezjalnych w Polsce — 3. Kilka informacji o odbywanych obecnie synodach diecezjalnych. — Zakończenie.

Wstęp

Należy się najpierw kilka wyjaśnień odnośnie samego sformułowania tematu. Ktoś dobrze zorientowany w treści dokumentów Vaticanum II może od razu zapytać: „Czy wolno mówić o doktrynie soborowej dotyczącej synodu diecezjalnego?” Otóż prawda jest taka, że w treści dokumentów soborowych, nie spotkamy bezpośredniego terminu „synod diecezjalny”. Jest natomiast mowa ogólnie o synodach. Mianowicie dekret soborowy o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele (*Christus Dominus*), w rozdziale III, zatytułowanym *Współpraca biskupów dla wspólnego dobra większej ilości Kościołów*, spotykamy na samym początku punkt: *Synodi, Concilia et praesertim Episcoporum Conferentiae*, co oddano na język polski: *Sobory, synody, a zwłaszcza Konferencje Biskupów*. Tak więc uznano, że łacińskie *Synodi* to po prostu *sobory*. Trudno jednak z tym się zgodzić. Wszystko zdaje się wskazywać na to, że *Synodi* w tym wypadku to *synody diecezjalne*, *Concilia* zaś to synody partykularne, czyli plenarne i prowincjalne.

Na temat tych zebrań Sobór Watykański II zamieścił następujący ogólny postulat: *Obecny Sobór powszechny wyraża życzenie, by czcigodne instytucje synodów (diecezjalnych i partykularnych) nabrały nowej mocy, dzięki czemu można by należycie i skuteczniej zatroszczyć się o wzrost wiary i zachowanie karności w różnych Kościołach stosownie do okoliczności czasu*¹.

* Referat wygłoszony w dniu 24 lutego 1986 r. na Ogólnopolskim Sympozjum Kanonistów, zorganizowanym przez Wydział Prawa Kanonicznego ATK, a poświęconym recepcji Soboru Watykańskiego II w Polsce po 20-tu latach.

¹ Dekret soborowy o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele, *Christus Dominus*, n. 36, 2. Gdy idzie o historyczny aspekt por. m.in. E. Sztafrowski, *Synod diecezjalny*, w: *Księga Jubileuszowa 250 lat Seminarium Duchowne w Kielcach*, Kielce 1977 r., s. 347—350.

Tyle tylko spotykamy w dokumentach Vaticanum II bezpośrednio na temat synodów wśród których wolno nam dostrzec również „synod diecezjalny”. Mając to na uwadze trudno mówić o doktrynie soborowej na temat synodu diecezjalnego. Trzeba jednak sprawę widzieć nieco szerzej i mieć na uwadze nie tylko jedną czy drugą wypowiedź Soboru dotyczącą jakiegoś zagadnienia. Należy natomiast uwzględnić również inspiracje jakie płyną z doktryny soborowej dla odnowy życia kościelnego, w tym także dla odnowy wszystkich instytucji kościelnych. A do takich zalicza się niewątpliwie również „synod diecezjalny”.

1. Duszpasterstwo a Synod Pastoralny

Mówiąc o synodach posoborowych zaczęto je nazywać duszpasterskimi (czasem pastoralnymi). Owszem, próbuje się nieraz przeciwstawiać je wcześniejszym synodom, nadając im miano jurydycznych. Żeby uniknąć w tym wypadku niepotrzebnych nieporozumień spróbujmy wyjaśnić sam przymiotnik „duszpasterski”. Wywodzi się on od rzeczownika „duszpasterstwo”. Słowo to powstało z dwóch następujących: „pasterstwo” „dusz”. Jest to bardzo stare słowo, z którym spotykamy się już w listach św. Piotra².

Na pewno głównym celem duszpasterstwa jest zbawienie człowieka, co powinno być zarazem najwyższym celem prawa. Wyraża to znane dobrze adagium: *Salus animarum suprema lex*. Sformułowanie „salus animarum” spotykamy w nowym Kodeksie w 6-ciu kanonach³. W ostatnim kanonie Kodeksu zamieszczono takie sformułowanie: *prae oculis habita salute animarum, quae in Ecclesia suprema debet — majac przed oczyma zbawienie dusz, które zawsze winno być w Kościele najwyższym prawem* (kan. 1752).

Pragnąc dokładniej określić, co oznacza duszpasterstwo, trzeba wskazać na trzy podstawowe funkcje Kościoła, stanowiące zarazem główne obowiązki wszystkich duszpasterzy: nauczanie, uświęcanie i kierowanie (pasterzowanie). Ten trójpodział, który, jak zobaczymy, zakłada wzajemny związek i uzupełnianie się, został wyeksponowany w pracach i dokumentach Soboru Watykańskiego II.

Wskazana wyżej kolejność nie jest przypadkowa: wszystko bowiem zaczyna się od nauczania („nauczajcie wszystkie narody”, „wiara ze słuchania”)⁴, będącego jakby przygotowaniem do uświęcenia człowieka, które w duszpasterstwie stanowi niewątpliwie punkt centralny. Te dwie funkcje nie wyczerpują jednak całego duszpasterstwa. Wypowiada się ono również w trzeciej funkcji,

² Por. 1 Pt 5, 1 nn.

³ Por. kan. 747 § 2; 778 § 1; 1452 § 1; 1736 § 2; 1737 § 3; 1752.

⁴ Mt 28, 19; Rz 10, 17.

którą dotychczas określano najczęściej jako „rządzenie”, „kierowanie”. Była ona bardzo zawężana, czasem bliżej nie sprecyzowana. Dziś częściej tę trzecią funkcję nazywa się „pasterzowaniem”, które powinno objąć szereg aktów nie dających się na ogół wliczyć w sposób wyczerpujący. Wśród podstawowych wskazuje się następujące: poznanie własnej owczarni, troska o spotęgowanie życia religijnego wspólnoty parafialnej, troska o pewne grupy osób wymagające szczególnej troski (duszpasterstwo specjalistyczne). Wszystko zaś zmierza do tego, by wspólnota wiernych była prężna i dawała świadectwo o Chrystusie.

Mówiąc o duszpasterstwie trzeba mieć na uwadze wszystkie trzy funkcje, a także kolejność w jakiej są wliczane. Czasowo na pierwsze miejsce wysuwa się nauczanie. Stąd, kto pragnie owocnie przystąpić do sakramentów musi być najpierw pouczony⁵. Trzecia funkcja suponuje dwie poprzednie. Nie może np. angażować się owocnie w życie parafialne ten, kto nie zna nauki Kościoła. Nie będzie też mógł skutecznie prowadzić akcji apostołskiej ten, kto nie stara się uświęcić swojego życia.

Po tych wyjaśnieniach dotyczących prawidłowego ujęcia duszpasterstwa, przejdźmy do ustalenia, co oznacza synod „duszpasterski”⁶. Jeśli będziemy mieli na uwadze zwłaszcza nauczanie i uświęcanie, to trzeba powiedzieć, że wszystkie dotychczasowe synody były duszpasterskie. Prawdą jest jednak również, że do czasu Soboru Watykańskiego II synody miały charakter głównie jurydycznych. Zmierzały przede wszystkim do określania norm wytyczających na przyszłość życie Kościoła. Oczywiście dotyczyły one przede wszystkim duszpasterstwa, zwłaszcza dwóch pierwszych funkcji: nauczania i uświęcania. Stosunkowo zaś mało poświęcały miejsca sprawie spotęgowania życia całej wspólnoty diecezjalnej, zaangażowania wszystkich członków Ludu Bożego.

Doktryna Vaticanum II przyniosła dużo nowych naświetleń w tej dziedzinie. Przede wszystkim wskazano na apostołstwo świeckich, na konieczność ich udziału w życiu Kościoła. Można powiedzieć, że wspomniane naświetlenia dotyczące właściwego rozumienia duszpasterstwa, ukazują również wiele nowych form duszpasterzowania. W związku z tym uzasadnione jest pojęcie synodu duszpasterskiego, przy czym chodzi o duszpasterstwo w ujęciu Vaticanum II. Zrozumiałą jest rzeczą, że również obecne synody

⁵ Por. Dz 8, 25 nn.

⁶ Na temat „synodu duszpasterskiego” por. m.in. T. Pieronek, *Synody pastoralne po Soborze*, Znak z 1972 r., ss. 457—463; St. Wilkanowicz, *Sobór i synod*, jw., ss. 464—467; E. Sztáfrowski, *Nowy model synodu diecezjalnego — synod pastoralny*, Kiel. Przegl. Diec., 59 (1983) 147—144. Por. także Częstochowskie studia teologiczne, t. VIII (1980) 7—118; T. Pieronek, *Nurt duszpasterski w polskich synodach po roku 1962*, Biuletyn synodalny warmiński, 2 (1980) 34—43.

muszą mieć na uwadze wspomniane poprzednio trzy posługi duszpasterskie, ale zmienił się sposób i zakres ich realizacji. Dziś nie wystarcza tylko powołanie Komisji synodalnych, by przygotowały odpowiednie normy. Konieczne jest znaczne poszerzenie środków realizacji celów duszpasterskich już w czasie trwania synodu. Stąd zaczęto mówić o duszpasterstwie synodalnym. Trzeba wreszcie i to powiedzieć, że wspomniane środki nie są wcale z góry określone, nie można też mówić o jakimś sprecyzowanym schemacie synodu pastoralnego. Każda diecezja musi w pewnym sensie nastawić się na szukanie takich środków, które pozwolą najlepiej zrealizować właściwie dostrzeżone cele duszpasterskie.

Zaznaczmy od razu, że nowy Kodeks nie używa terminu „synod duszpasterski”, lecz w dalszym ciągu mówi o synodzie diecezjalnym, który określa jako zebranie dobranych kapłanów oraz innych wiernych Kościoła partykularnego, którzy dla dobra całej wspólnoty diecezjalnej świadczą pomoc biskupowi diecezjalnemu, zgodnie z postanowieniami zamieszczonych poniżej kanonów (kan. 460). Gdy idzie o treść tych kanonów niewiele odbiega ona od treści kanonów poprzedniego Kodeksu. Poszerzono nieco zakres uchwał synodalnych. Poprzedni Kodeks mówił o „konstytucjach (uchwałach) synodalnych” — *constitutiones synodales* (kan. 362), obecny natomiast o deklaracjach i dekretach synodalnych — *declarationes et decreta* (kan. 466)⁷.

W związku z powyższym trzeba może mówić o praktyce synodów duszpasterskich, która wyprzedziła postanowienia Kodeksu i nadal się rozwija, kierowana przez pasterzy poszczególnych Kościołów partykularnych. Oczywiście niesłuszne byłoby twierdzenie, że przytoczona powyżej definicja synodu diecezjalnego, zawarta w kan. 460 jest przeciwna takiej praktyce.

2. Próba charakterystyki posoborowych synodów diecezjalnych w Polsce

Po dokonaniu w części pierwszej obszerniejszych wyjaśnień na temat duszpasterstwa, zwłaszcza w ujęciu Vaticanum II, pragnę teraz przejść do oceny tych synodów diecezjalnych, jakie odbyły się w Polsce w okresie posoborowym, a więc od zakończenia Soboru Watykańskiego II, tj. po 1965 roku⁸.

Ocena, której mam dokonać nie jest łatwa i w wielu wypadkach może być dyskusyjna. W znacznej mierze zależy ona od samej koncepcji synodu duszpasterskiego, dla której brak jakiegoś określo-

⁷ Szerzej por. E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. II, Warszawa 1985 r., s. 146 nn.

⁸ Na ten temat pisał T. Pieronek. Oprócz cytowanej już pozycji (nota 6) por. *Posoborowe synody diecezjalne w Polsce*, w: *Służyć prawdzie i miłości*, s. 389—413.

nego czy tym bardziej obowiązującego wzoru, o czym już poprzednio wspomniałem. Zaczniemy od tego co najłatwiejsze, mianowicie od danych liczbowych. Po roku 1965 odbyło się dotychczas 7 synodów diecezjalnych, które zakończyły już swoje prace i zostały uwieńczone promulgowaniem uchwał synodalnych⁹.

Prawie wszystkie (prócz gnieźnieńskiego) zostały opublikowane drukiem, są to synody: wrocławski, poznański, gdański, warszawski, katowicki i ostatnio krakowski. Ten ostatni posiada pełną dokumentację, ukazującą cały przebieg prac synodalnych. Porównując ze sobą zarówno sposób odbywania synodu, jak i treść uchwał, zauważa się dużą różnicę między wspomnianymi przed chwilą synodami poszczególnych Kościołów partykularnych. Wynika ona m. in. z czasu, w jakim odbywały się te synody. Na pewno wcześniejsze synody są bardziej podobne do tych, jakie odbywały się przed Soborem Watykańskim II, a które niektórzy określają mianem jurydycznych.

Trzeba przyznać, że wszystkie synody nawiązywały do doktryny Vaticanum II, stawiając sobie jako cel przynajmniej uwzględnienie jej w uchwałach synodalnych. Już pasterz Kościoła wrocławskiego, który zakończył swój synod w 1967 r., pisał, że jest jego zamiarem, „by wskazania II Soboru Watykańskiego II, na ile pozwalają na to warunki, wprowadzić w życie”¹⁰. Zauważmy, że dotyczyło to na pierwszym miejscu treści uchwał synodalnych, nie zaś sposobu przeprowadzenia synodu.

Obserwując posoborową działalność synodalną w Polsce dostrzegamy następnie poszukiwanie takich dróg przeprowadzenia synodu, a także takiego ułożenia treści uchwał synodalnych, żeby rzeczywiście zasługiwał na miano duszpasterskiego. Wydaje się, że mając na uwadze wspomniany moment szukania nowych dróg na szczególną uwagę zasługują dwa z dotychczas zakończonych synodów: katowicki i krakowski. Obydwa zaczęły się w tym samym czasie (1972 r.), ale pierwszy z nich trwał tylko cztery lata i zakończył się w 1975 r. Jego uchwały zostały wydane w Rzymie w 1976 r., pt. *Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim*. Wydanie nie zawiera dokumentacji synodalnej, ale na końcu zamieszczono „Przebieg I synodu diecezji katowickiej”¹¹.

⁹ Za: T. Pierniek, *Posoborowe synody...*, art. cyt., s. 292.

¹⁰ Por. tamże, s. 393 i n.

¹¹ *Wiara modlitwa i życie w Kościele katowickim*, Katowice—Rzym 1976 r., s. s. 293—296. Por. Statut I Synodu Diecezji Katowickiej, *Wiadomości Diecezjalne* (katowickie), z 1975 r., s. 1—2, s. 3 nn.; Cz. Domin, *Rozpoczęcie prac przygotowawczych do synodu*, jw., ss. 47—49; H. Bednorz, *Synod Katowicki a inne synody współczesne*. Znak z 1973 r., ss. 153—169; St. Bista, *Synod pastoralny — niebezpieczeństwo dewiacji, czy przejaw dojrzałej świadomości Kościoła?* (Refleksje na marginesie I Synodu Diecezji Katowickiej), *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*, t. VI (1973) 171—183.

Synod krakowski rozpoczął się w 1972 roku, a zakończył się w 1979 r., kiedy to przypadała 900-setna rocznica śmierci męczennickiej św. Stanisława Biskupa krakowskiego. Uchwały synodu, wraz z pełną dokumentacją zostały opublikowane w dwóch tomach, w 1985 roku. Dokumenty synodalne, zawierające uchwały, są zamieszczone w tomie I¹².

Chociaż posłużono się innymi słowami, jednak układ treści uchwał obydwu synodów jest bardzo zbliżony i uwzględnia trzy podstawowe posługi niejako tworzące duszpasterstwo, o których była mowa, mianowicie nauczanie, uświęcanie i kierowanie. Stąd uchwały tych synodów zostały podzielone na trzy części. W synodzie katowickim w ten sposób:

I. Wiara i jej modlitwa w Kościele katowickim.

II. Kult i modlitwa w Kościele katowickim.

III. Życie i działalność duszpasterska w Kościele katowickim.

Podobny układ materiału spotykamy w synodzie krakowskim, ale są nieco inne sformułowania tytułów:

I. Uczestnictwo Ludu Bożego archidiecezji krakowskiej w posłannictwie prorocko-nauczycielskim Jezusa Chrystusa.

II. Uczestnictwo Ludu Bożego archidiecezji krakowskiej w godności kapłańskiej Chrystusa.

III. Uczestnictwo Ludu Bożego archidiecezji krakowskiej w posłudze królewsko-pasterskiej Chrystusa.

Ten ogólny układ materiału synodalnego nawiązuje bezpośrednio do doktryny Vaticanum II, która uwypukliła te trzy posługi Kościoła. Znalazło to swój wyraz także w układzie Kodeksu Jana Pawła II, ale tylko częściowo. W księdze III spotykamy normy określające posługę nauczania, a w księdze IV posługę uświęcania. Nie ma natomiast wyodrębnionej posługi kierowania (pasterzowania).

Takiego układu nie spotykamy w pozostałych synodach, których uchwały zostały ogłoszone drukiem, chociaż trzeba przyznać, że dostrzegamy próby nowego ujęcia treści, odbiegające od tego, co proponował Kodeks z 1917 roku. Tak np. w trzecim Synodzie archidiecezji warszawskiej zamieszczono ciekawą część wprowadzającą, zatytułowaną droga odnowy soborowej¹³. Wszystkie z omawianych synodów diecezjalnych w mniejszym lub większym stopniu starają się przejąć postanowienia Vaticanum II i wprowadzić je w życie własnych kościołów partykularnych, co stanowi niewątpliwie dużą rzecz w ramach odnowy soborowej.

¹² *Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej 1972—1979*, t. I, Przebieg prac synodalnych i dokumenty synodu; t. II, Dokumentacja, Kraków 1985.

¹³ *Droga odnowy soborowej*, w: Trzeci Synod Archidiecezji Warszawskiej, w: *Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie*, z 1975 r., nn. 1—3, ss. 6—17.

Wielką sprawą w odbywaniu diecezjalnych synodów duszpasterskich, mającą bezpośredni związek z doktryną Vaticanum II był udział świeckich. Trzeba w związku z tym zaznaczyć, że chociaż Sobór zapalił zielone światło dla działalności świeckich w Kościele, to jednak ich bezpośredni udział w synodach posoborowych nie był możliwy bez zezwolenia Stolicy Apostolskiej. Taką możliwość przyniósł dopiero nowy KPK, który określił synod diecezjalny jako zebranie kapłanów oraz innych wiernych Kościoła partykularnego (por. kan. 460).

Należy to mocno podkreślić, że nie tylko w pracach synodu krakowskiego i katowickiego wzięli udział wierni świeccy, lecz miało to miejsce także we wcześniejszych synodach, co dotyczy zwłaszcza synodu gdańskiego. Pasterz tej diecezji (Bp Lech Kaczmarek) postarał się w roku 1969 o zezwolenie Stolicy Apostolskiej, by połączyć pełnoprawnych uczestników synodu stanowili świeccy. Nie wykorzystano jednak w pełni tego zezwolenia¹⁴.

Ważnym momentem decydującym o duszpasterskości synodu jest taki sposób jego przeprowadzenia, by możliwie najbardziej wciągnąć w jego prace całą wspólnotę diecezjalną. Jak się wydaje — mając na uwadze synody, które już zakończyły swoją działalność — najbardziej się to udało synodowi katowickiemu i krakowskiemu. Prześlędnym dokładniej ten aspekt na przykładzie synodu krakowskiego, który trwał najdłużej z dotychczasowych.

Przypomnijmy, że rozpoczął swoje prace w 1972 r. Trzeba podkreślić, że zostały one dobrze przygotowane przez ówczesnego Pastora diecezji. Kardynał Wojtyła nie tylko brał czynny udział w Soborze (m. in. w redakcji niektórych dokumentów), ale równocześnie żył tym soborem i szczerze pragnął, aby duch Vaticanum II przeniknął także jego Kościół. Wyrazem tego stała się wydana przez niego książka pt. „U podstaw odnowy” — studium o realizacji Vaticanum II, Kraków 1972 r. ss. 366. Opracowany został szczegółowy program duszpasterstwa synodalnego. Objął on trzy punkty: 1. Założenia. 2. Podstawowe zadania i 3. Środki realizacji.

1. Założenia: 1° Synod duszpasterski archidiecezji krakowskiej ma być odpowiedzią żywej wiary na nawiedzenie Ducha Świętego, jakie dokonało się przez Sobór Watykański II. 2° Duszpasterski charakter synodu wyraża się przede wszystkim w czynnym zaangażowaniu całego Ludu Bożego archidiecezji w tę odpowiedź wiary. Pociąga to za sobą konieczność właściwego ukierunkowania i uaktywnienia duszpasterstwa we wszystkich dziedzinach, zwłaszcza w parafii, która jest podstawowym organizmem życia Kościoła. 3° Podstawy doktrynalne całego dzieła synodu znajdują pełniejszy

---

¹⁴ Por. T. Pieronek, *Posoborowe synody...*, art. cyt., s. 399.

wyraz w książce Ks. Kardynała: „U podstaw odnowy”¹⁵, stanowiącej jak gdyby jeden wielki List Pastorski, skierowany do duchowieństwa i wiernych. 4° W pełnej odpowiedzi wiary, która ma być udziałem całego Ludu Bożego, najdoskonalszym wzorem jest Maryja jako Matka Kościoła.

2. Podstawowe zadania duszpasterstwa synodalnego: 1° U podstaw wszystkich wysiłków duszpasterskich musi istnieć orientacja zmierzająca ku wzbogaceniu wiary, i to zarówno jej treści (przedmiotu), jak i jej świadectwa w życiu (podmiotu); tak jednostki — osoby, jak też całej wspólnoty. Wiara jest przyjęciem Objawienia, jako daru Bożego i odpowiedzią na nie; odpowiedzią zawierającą w sobie całkowite powierzenie się Bogu. 2° Wzbogacenie wiary winno następować poprzez spotęgowanie świadomości Kościoła. 3° Świadomość powołania we wspólnocie i do wspólnoty ma dopomóc w odszukaniu się członków Ludu Bożego, zarówno w wymiarach Kościoła powszechnego jak i Kościoła lokalnego, jakim jest krakowski Kościół archidiecezjalny, a także każda parafia.

4° Wzbogacenie wiary winno się wyrazić tak w poszczególnych osobach, jak i w całych wspólnotach w odpowiednich postawach. Ma to być:

- postawa odpowiedzialności za dar Boży, jakim jest wiara.
- Całościowa odpowiedź za powołanie Boże w ramach Ludu Bożego, wyrażająca się w stałym dążeniu na rzecz wspólnoty oraz poczuciem odpowiedzialności za wspólnotę.
- Postawa dialogu wyrażająca się troską o udział wszystkich ludzi w prawdzie i zbawieniu.
- Postawa stałego nawracania się (*metanoia*), wyrażająca się cnotą pokuty i poprawnym stosunkiem do Sakramentu Pokuty.
- Postawa apostołska, zwłaszcza w dziedzinie ewangelizacji i uświęcenia środowiska.
- Postawa ewangelicznego samarytanina, dostrzegająca potrzeby materialne i duchowe swego otoczenia i wychodząca z pomocą na ich spotkanie.
- Postawa misyjna, wyrażająca się troską o realizację Bożego planu zbawienia wobec wszystkich ludzi.
- Postawa ekumeniczna, czyli otwarcia na wszystkich wierzących w Chrystusa.

3. Środki realizacji: Na samym początku spotykamy stwierdzenie, że całe duszpasterstwo jest synodalne. Synod bowiem, który w swych założeniach jest duszpasterski, wciela w swą działalność autentyczne współczesne duszpasterstwo. Nie należy go zatem pojmować jako działanie wyodrębnione, jakoby nadbudowę zwyczajnego duszpasterstwa. Całe duszpasterstwo musi być synodalne. W

¹⁵ K. Wojtyła, kard., *U podstaw odnowy, studium o realizacji Vaticanum II*, Kraków 1972 r., ss. 366.

autentycznym i współczesnym duszpasterstwie ma się realizować synod. Kościół powszechny stoi wobec zadania urzeczywistnienia w świadomości i postawach Ludu Bożego odnowy soborowej. Kościół w Polsce we własnych wymiarach podejmuje to zadanie od kilku lat, czego wyrazem są programy duszpasterskie ogłaszane przez Konferencje Episkopatu.

W sposób szczególny zaakcentowano „zaangażowanie kapłanów” w duszpasterstwo synodalne: Duszpasterstwo synodalne wymaga w pierwszym rzędzie zaangażowania kapłanów, co stanowi niezbędny element owocnej realizacji celów Synodu”.

Zwrócono również uwagę na „Apostolskie zaangażowanie świeckich: Nauka Vaticanum II o wiernych świeckich, a więc o ich powołaniu w Ludzie Bożym, o ich udziale we wspólnym kapłaństwie Chrystusa, musi znaleźć wyraz w duszpasterstwie synodalnym. W jego realizacji ważną rolę ma spełnić apostołstwo świeckich, zwłaszcza na terenie rodziny i wychowania, w środowisku pracy zawodowej oraz w działalności charytatywnej.

4. Główne elementy duszpasterstwa synodalnego: 1° Głoszenie słowa Bożego stanowi główny element działalności duszpasterskiej, zmierzający w kierunku wzbogacenia wiary i pogłębienia świadomości powołania chrześcijańskiego. Podstawową rolę ma odegrać homilia, a następnie wszelka katechizacja: dzieci, młodzieży i dorosłych. Szczególną formą katechizacji mają stanowić specjalne synodalne zespoły studyjne.

2° Duszpasterstwo sakramentalne, jakby wpływające z posługi słowa, ma się przyczyniać do umocnienia i wzrostu wiary oraz uświęcenia ludzi. Szczególną uwagę należy zwrócić na pogłębione uczestnictwo w życiu sakramentalnym, czemu sprzyja wprowadzenie w życie odnowionych na polecenie Soboru obrzędów poszczególnych sakramentów¹⁶.

Prace synodu krakowskiego trwały bez przerwy siedem lat, nie licząc roku przygotowania. Punktem wyjścia nie były opracowane przez Komisje projekty uchwał, lecz luźne dosyć propozycje tematów, konsultowane już w okresie wstępnym wśród duchowieństwa i w niektórych środowiskach katolików świeckich. Podstawowa troska polegała na tym — jak pisze główny sekretarz synodu — by dotrzeć z ideą synodu, o ile to możliwe, do całej archidiecezji. Niemożliwość posłużenia się środkami społecznego przekazu zmusiła synod do szukania innych sposobów¹⁷. Kard. K. Wojtyła

¹⁶ E. Sztáfrowski, *Nowy model synodu diecezjalnego...* art. cyt., ss. 139—142.

¹⁷ Podjęto próby posłużenia się informacją prasową: por. St. Wilkanowicz, *Synod studiujący*, Tygodnik Powszechny, 11.06.1972, nr 24/200; T. Pieronek, *Co się dzieje z Synodem Krakowskim?*; jw., 8.04.1973, nr 14 (1263).

zapropował, by tym sposobem dotarcia do wielu, przede wszystkim z nauką Soboru Watykańskiego II, stały się tzw. Synodalne Zespoły Studyjne. One miały przejąć na siebie główny ciężar prac synodalnych. Chodziło tu o to, by ludzie świeccy, a także i księża, mogli się systematycznie spotykać, w swoim gronie modlić się, czytać Pismo święte, a zwłaszcza uczyć się przeżywać wiarę w tym współczesnym jej ujęciu jakie dał Sobór Watykański II. Regulamin synodu określił dość szczegółowo strukturę takich zespołów, wcześniej też przystąpiono do ich tworzenia.

Tworzenie tych zespołów dokonywało się w ten sposób, że przedstawiciele Komisji Głównej synodu, po rozmowach z księżmi w dekanatach i po konferencjach rejonowych duchowieństwa poświęconych temu zagadnieniu, dokonali orientacyjnej rejestracji różnych grup osób świeckich zaangażowanych w życie religijne parafii. Stwierdzono, że w archidiecezji istnieje pokaźna ilość takich grup i można je wykorzystać w pracy synodalnej. Były to grupy oaz młodzieżowych, zespoły charytatywne, grupy duszpasterstwa stanowego czy zawodowego. Wiele z nich włączyło się do pracy synodu, co nie pociągało za sobą konieczności wielkich zmian w ich własnej aktywności, jakiej poświęcały się dotąd. Trzeba też stwierdzić, że u samych katolików świeckich istniało duże zapotrzebowanie na podjęcie wspólnego studium, bliższe poznanie się ludzi tej samej parafii, nadanie jakiegoś publicznego wyrazu własnym przekonaniom religijnym.

Wykorzystując istniejące już zespoły, synod całkiem świadomie zmierzał do powoływania nowych, także tam, gdzie nie można było dostrzec bliższego zainteresowania sprawami religijnymi, np. wśród młodzieży pracującej. Powstawały one na zasadzie pełnej dobrowoli, najczęściej z inicjatywy księży, którzy zapraszali do współpracy znane osoby lub też wszystkich chętnych, ogłaszając z ambon o zamiarze utworzenia zespołu w parafii.

Tworzenie i pierwszy etap prac Synodalnych Zespołów Studyjnych wymagał szczególnej pomocy ze strony Komisji Głównej synodu. Udzielono jej najpierw poprzez szkolenie kierowników zespołów studyjnych, zarówno duchownych jak i świeckich, a następnie przez spotkania Komisji Głównej z zespołami na terenie ich parafii lub w Krakowie.

W ciągu pierwszego roku działalności synodalnej powstało 325 zespołów, w drugim roku ich liczba wzrosła prawie do 500 i utrzymywała się mniej więcej na tym samym poziomie przez dalsze lata, chociaż niektóre zespoły zaprzestały pracować lub rozpadły się, — powstawały natomiast nowe¹⁸.

¹⁸ Por. *Notificaciones* z 1973 r., nr 6-7, s. 133. Według opinii głównego Sekretarza Synodu połowa zespołów studyjnych działała w sposób prawidłowy.

Obok zadań samowychowawczych i samokształceniowych¹⁹, zespoły ze swego założenia stanowiły szeroką bazę informacyjną i opiniodawczą w stosunku do tematyki, jaką zajmował się synod, a następnie pracą konsultacyjną co do treści jego uchwał. Wszystkie projekty dokumentów były do dyspozycji zespołów. Każdy dokument, redagowany wielokrotnie na skutek zgłoszonych uwag, wracał do zespołów studyjnych po dalszą ocenę, aż uzyskał formę ostateczną, uznaną przez Komisję Główną za wystarczającą, by projekt przedstawić do głosowania. Duży udział mieli też świeccy w zebraniach plenarnych synodu, których było czternaście²⁰.

Synod zakończył swe prace w 1979 roku, a więc zgodnie z pierwotnym planem. W jego zakończeniu uczestniczył Papież, z okazji swojej pierwszej pielgrzymki do Ojczyzny²¹. Wspomniane jednak zespoły studyjne nie zakończyły swojej działalności. Zgodnie z pierwotnym założeniem mają działać nadal. W niektórych wypadkach przekształciły się w Duszpasterskie Rady Parafialne²².

3. Kilka informacji o odbywanych obecnie synodach diecezjalnych

Wypada w ostatnim punkcie wspomnieć choćby ogólnie o synodach diecezjalnych, które nie zakończyły jeszcze swojej działalności. Aktualnie trwają synody diecezjalne w następujących Kościołach partykularnych: Lubelskim²³, Częstochowskim, Siedleckim, Włocławskim²⁴, Warmińskim, Tarnowskim²⁵, Kieleckim i Wrocławskim. Zapowiadane są również dalsze synody.

Najwięcej jestem zorientowany w pracach synodu kieleckiego, który został oficjalnie otwarty 1 stycznia 1984 roku²⁶, po rocznym przygotowaniu, którym był Jubileusz Stulecia diecezji²⁷. W przeprowadzeniu synodu są wykorzystywane doświadczenia dotychczasowej działalności synodalnej w Polsce, zwłaszcza synodu krakowskiego, ale pragniemy ją w jakiś sposób również wzbogacić.

Jako punkt wyjścia przyjęto zasadę, że w działalności synodalnej należy wyróżnić jakby dwa nurty: Pierwszy wyraża się w

¹⁹ Osiągnano to głównie przez studiowanie nauki Vaticanum II.

²⁰ T. Pieronek, *Posoborowe synody...* art. cyt., s. 407.

²¹ Por. *Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej*, t. I, s. 167 nn.

²² Por. T. Pieronek, *Posoborowe synody...*, art. cyt., s. 410.

²³ Szerzej na ten temat por. T. Pieronek, *Posoborowe synody...*, art. cyt., s. 411, nota 70.

²⁴ Jest to już drugi synod posoborowy tej diecezji.

²⁵ Szerzej na ten temat por. m.in. Currenda z 1981 r., nr 9—12, ss. 223—229.

²⁶ Por. *Kielecki Przegląd Diecezjalny*, 60 (1984) 11—13.

²⁷ Wyraźnie to podkreślała ilustrowana informacja, jaką księża pozostawiali w każdym domu z okazji kolędy 1982/83. Poczynając od nr. 2/1984 w każdym numerze *Kieleckiego Przeglądu Diecezjalnego* można spotkać dział: „III Synod Diecezji Kieleckiej”.

podjęwaniu określonych akcji duszpasterskich, zmierzających do pogłębienia życia religijnego. Nie zawsze są to nowe akcje, czasem chodzi o upowszechnienie czy pogłębienie już wcześniej wprowadzonych. Drugi nurt zmierza do określenia pewnych wskazań i formalnych zarządzeń, które wytyczą drogę działania na przyszłość, a więc po oficjalnym zakończeniu synodu²⁸.

Mając na uwadze właściwe ukierunkowanie i zorganizowanie pierwszego nurtu, Komisja Przygotowawcza²⁹ zaproponowała trzechletni cykl działalności synodalnej — „trzy lata synodalne”. Każdy rok ma określony własny program, sprecyzowany przede wszystkim w Instrukcji, którą otrzymają duszpasterze i zespoły synodalne.

Przewidziano następujące „lata synodalne”:

1. Rok Wiary — przeżywany pod hasłem „Sprawiedliwy z wiary żyje”³⁰.
2. Rok Rodziny — pod hasłem „Rodzina Kościołem domowym”³¹.
3. Rok Eucharystyczny — który będzie przeżywany pod hasłem „Eucharystia centrum życia religijnego”.

Każdy rok rozpoczyna się w pierwszą niedzielę Adwentu Listem pasterskim. Z okazji dorocznej kolędy księży nawiązują w każdym domu do związanego z nim programu, zostawiają ilustrowane informacje na ten temat, na której zamieszczone są odpowiednie pouczenia i wskazania³² oraz tekst listu pasterskiego.

W ciągu poszczególnych lat synodalnych są wprowadzane w diecezji określone praktyki, jak wręczanie rodzicom świadectwa chrztu dziecka³³, bierzmowanym świadectwa bierzmowania³⁴, a nowo zaślubionym — świadectwa zawarcia małżeństwa. Każda parafia otrzymała już na początku synodu afisze, które winny być umieszczone na tablicy ogłoszeń, w kancelarii parafialnej i w salach katechetycznych. Na każdy rok synodalny przesyłane są odpowiednie hasła drukowane³⁵, które winny być zawieszane we wspomnianych wyżej miejscach. Udostępniono także tekst i melo-

²⁸ Por. E. Szafrowski, *Kielecki Synod Pastoralny*, *Kielecki Przegląd Diecezjalny* 59 (1983) 114; Kilka uwag na temat III Synodu Kieleckiego, *iw.* 50 (1984) 124—127.

²⁹ Por. *Kielecki Przegląd Diecezjalny* 60 (1984) 119—120. 216.

³⁰ *Instrukcja dotycząca Roku Wiary w ramach III Synodu Kieleckiego* (*Kielecki Przegląd Diecezjalny*, 50 (1984) 288—292).

³¹ *Instrukcja dotycząca Roku Rodziny w ramach III Synodu Kieleckiego* (*Kielecki Przegląd Diecezjalny*, 61 (1985) 416—421).

³² Duszpasterzy zobowiązano, by z okazji kolędy nawiązali w każdym domu do tematyki danego Roku Synodalnego.

³³ Praktykę wręczenia rodzicom świadectwa chrztu dziecka wprowadzono od Wielkanocy 1985 roku.

³⁴ Praktykę wręczania świadectw bierzmowania wprowadzono od Wielkanocy 1986 roku.

³⁵ Oto jeden z wzorów: Każda rodzina „Kościołem domowym” — od-

dię pieśni synodalnej³⁶, której należy nauczyć wszystkich wiernych.

Poczynając od stycznia 1985 roku Pasterz Kościoła Kieleckiego — po konsultacji z XX Dziekanami — zobowiązał wszystkie parafie do organizowania w każdym miesiącu „niedzieli synodalnej”. W tym dniu należy przekazywać wiadomości o synodzie, modlić się wspólnie w jego intencji, a homilia winna nawiązać do aktualnie przeżywanego roku synodalnego. Duszpasterze otrzymują konieczne pomoce, zwłaszcza do homilii.

Podobnie jak w innych synodach (zwłaszcza w krakowskim) ważne zadanie w działalności synodalnej wyznaczono zespołom synodalnym. W Regulaminie zatwierdzonym przez Biskupa Kieleckiego (4.06.1984 r.)³⁷ przewidziano dwa rodzaje zespołów: 1° obejmuje reprezentantów poszczególnych parafii, które otrzymały nazwę „Parafialne Zespoły Synodalne” oraz 2° obejmujące osoby według określonego kryterium (np. służbę zdrowia, młodzież, młode małżeństwa...) — „Zespoły Specjalistyczne”.

Zespoły parafialne są obowiązkowe. Organizowano je w ten sposób, ażeby każda parafia posiadała swoich przedstawicieli w takim stosunku liczbowym, by przynajmniej dwie osoby reprezentowały tysiąc wiernych. Należało dobierać osoby najbardziej kompetentne, biorąc pod uwagę walory intelektualne i moralne. Proboszcz zgłaszał kandydatów Pasterzowi diecezji, który z kolei specjalnym pismem zatwierdzał członków zespołu parafialnego. Przyjęto jako zasadę, że proboszczowie i wikariusze należą do zespołów synodalnych. Wolno wprowadzać zmiany w składzie personalnym, zawiadamiając Sekretariat Synodu.

Głównym celem tworzenia zespołów synodalnych jest przygotowanie w każdej parafii grupy wiernych bardziej świadomych swojej odpowiedzialności za życie Kościoła. Po odpowiednim ogólnym przygotowaniu członkowie powinni wyrazić gotowość świadczenia pomocy miejscowym duszpasterzom. Zespoły parafialne pozostaną po zakończeniu synodu i mogą się przekształcić w parafialne rady duszpasterskie (por. kan. 536). „Zespoły specjalistyczne” nie podjęły jeszcze w pełni swojej działalności.

W ramach działalności synodalnej konieczne są określone struktury, a więc przede wszystkim Komisje. Kierują one duszpasterstwem synodalnym i potrzebne są przede wszystkim do przygotowania dokumentów końcowych. Najwcześniej została powołana Komisja Teologiczno-Socjologiczna i Sekretariat Synodu wraz z

---

mawiamy wspólnie modlitwę wieczorną, czytamy Pismo święte, książki religijne...

³⁶ Treść zaczerpnięto z pieśni synodalnej przygotowanej w RFN.

³⁷ Kielecki Przegląd Diecezjalny, 60 (1984) 217—220.

funkcją Promotora Synodu. Powołana następnie Komisja Przygotowawcza zakończyła już swoją działalność, w związku z ustanowieniem Komisji synodalnych. Komisja Teologiczno-Socjologiczna będzie działała przez cały czas trwania synodu. Komisje Synodalne podejmują prace w oparciu o Regulamin zatwierdzony przez Pasterza Diecezji³⁸.

Wśród Komisji naczelne miejsce zajmuje Komisja Główna. Przewodniczy jej Biskup Ordynariusz, a funkcję Wiceprzewodniczącego pełni Promotor Synodu. Członkami Komisji są wszyscy Przewodniczący Komisji oraz Podkomisji. Komisja kieruje całą działalnością synodalną. Zatwierdza program pracy poszczególnych Komisji i Podkomisji, wysłuchuje sprawozdań z ich działalności, spełnia zadania koordynacyjne.

Regulamin podkreśla, że przy ustalaniu programu prac Komisji i Podkomisji trzeba mieć na uwadze dwa momenty. Najpierw należy pamiętać o tym, że duszpasterski charakter synodu winien się wyrazić już w czasie jego trwania, przez podjęcie określonych inicjatyw. Mają one zmierzać na pierwszym miejscu do zapoznania się z nauką i wytycznymi Vaticanum II. Można to nazwać studium Soboru. Konieczność tego studium w skali ogólnokościelnej podkreślił ostatni nadzwyczajny Synod Biskupów swojej „Relacji Końcowej”. Każda Komisja musi mieć na uwadze głównie te punkty nauki soborowej, które dotyczą jej zakresu działania.

Mówiąc tu o studium Vaticanum II nakłada się na Komisję lub Podkomisję również obowiązek przybliżenia możliwie wszystkim, dla których są one powołane, nauki i wskazań Soboru. Czerpiąc inspirację z Vaticanum II, wspomniane organy powinny następnie opracować „własny” duszpasterski program działania synodalnego. Przy jego układaniu muszą wziąć pod uwagę ogólny program wytyczony przez Instrukcje na poszczególne lata synodalne.

Drugim ważnym zadaniem Komisji i Podkomisji będzie opracowanie projektów dokumentów końcowych. Ta sprawa zostanie później dokładnie sprecyzowana przez Komisję Główną.

Zakończenie

Na pewno nie dało się tutaj wszystkiego uwzględnić, zwłaszcza gdy idzie o synody aktualnie odbywane. Z tego jednak co powiedziano zarysowuje się optymistyczny obraz. Trzeba stwierdzić, że synody polskie odegrały ważną rolę w recepcji Soboru Watykańskiego II. Należałoby więc wyrazić życzenie, by obecnie odbywane nadal prowadziły swoją owocną działalność, a Pasterze die-

---

³⁸ *Regulamin określający działanie Komisji III Synodu Diecezjalnego*, Kielecki Przegląd Diecezjalny 61 (1985) 414—416.

cezi, w których jeszcze nie rozpoczęto synodu duszpasterskiego, zdecydowali się na jego zwołanie.

Wypadałoby zapytać, jak już zakończone synody są realizowane w życiu poszczególnych Kościołów partykularnych. Niektóre przecież będą wkrótce obchodziły 20-tą rocznicę zakończenia. Nie wiadomo, czy nie byłoby wskazane w tych diecezjach uczynić coś na podobieństwo nadzwyczajnego Synodu Biskupów, który się zebrał w 20-lecie zakończenia Soboru Watykańskiego II, a jak wiadomo uczynił to w tym celu, by 1° uczcić ten Sobór; 2° dokonać weryfikacji wprowadzenia go w życie i 3° wytyczyć dalsze drogi jego realizacji.

Doctrina Concilii Vaticani II de Synodo dioecesisana et Synodi postconciliares in Polonia

Documenta Concilii Vaticani II nullam directam mentionem de Synodis dioecesisanis faciunt, attamen de doctrina conciliari circa Synodum dioecesisanam dici potest. Hoc in casu de Synodo pastoralis, quae scilicet iuxta normas pastorales huius Concilii celebratur, agitur. Ista Synodus non tantum leges ad res pastorales pertinentes edere sibi proponit, sed etiam ipsa in actu celebrationis characterem actionis pastoralis induit. Synodus pastoralis etiam hoc sibi proponit, ut renovationem vitae ecclesiasticae a Concilio Vaticano II inspiratam realizare.

Post Concilium Vaticanum II, id. post annum 1965, in Polonia septem Synodi dioecesisanae iam celebratae sunt et novem nunc celebrantur. Si agitur de Synodis iam celebratis duae, scilicet Cracoviensis et Catovicensis — ut videtur — inter synodos pastoraales primo loco enumerari debent.

Synodus Cracoviensis annis 1972—1979 celebrata est et eius documenta cum plena documentatione, tam in lingua polona quam in italica, edita sunt. Synodus ista a Carolo Card. Wojtyła convocata ab ipso quoque, sed iam uti Romano Pontifice, clausa est.

Synodus Catovicensis annis 1972—1975 celebrata est et eius documenta („Fides, oratio et vita in Ecclesia Catovicensi”) anno 1976 Romae in lingua polona edita sunt.

Omnes Synodi dioecesisanae in Polonia celebratae, in maiore vel minori gradu, doctrinam Vaticani II, saltem aliquo modo in normis, praebent.